

Benchmarkonderzoek exploitatiekosten schoolgebouwen primair onderwijs 2007

Oprachtgever **Hevo bv, sector Onderwijs**
Projectnummer 2000023
Datum 27 oktober 2008

Ontwikkeld door **Hevo bv**
Sector Onderwijs
Reitscheweg 1, 5232 BX 's-Hertogenbosch
Postbus 70501, 5201 CB 's-Hertogenbosch
Telefoon (073) 6 409 409, fax (073) 6 410 118

Behandeld door mw. K. de Louw
R. Kersten
ir. W.J.A. Adriaanssen

Referentie ond/00/596296/wad/avg

Niets uit deze uitgave mag zonder uitdrukkelijke schriftelijke toestemming van Hevo bv worden gekopieerd, noch aan derden ter inzage worden gegeven.

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
Inleiding	3
1. Introductie Hevo bv	4
2. Aanpak en verantwoording benchmarkonderzoek	5
2.1 Opzet en werkwijze	5
2.2 Respons	6
2.3 Analysemethode	6
3. Resultaten kengetallen exploitatiekosten deelnemende scholen	7
4. Exploitatiekosten versus exploitatiebudget	9
5. Algemene conclusie resultaten onderzoek	12
6. Aanbeveling	13
Bijlagen	14
Bijlage A: definities	14
Bijlage B: toelichting begrippen exploitatiekosten en facilitaire kosten	16
Bijlage C: overzicht kengetallen deelnemende primair onderwijs-scholen	18
Bijlage D: resultaten kengetallen exploitatiekosten	20

Voorwoord

Scholen hebben steeds meer behoefte aan vergelijkingsmateriaal. Het wordt steeds belangrijker om de prestaties van de eigen organisatie te kunnen vergelijken met die van de buurman, of gewoon met de gemiddelde prestaties van de scholen in Nederland. De prestaties die scholen vergelijken liggen op verschillende terreinen, zoals leerprestaties, bureaucratie en, zoals in dit onderzoek van Hevo, de financiën.

Benchmarks zijn niet alleen belangrijk voor de directie van een school, maar ook voor ouders, medezeggenschapsraden en personeel. Financiën staan daarbij regelmatig in de belangstelling. Berichten over (te) grote reserves en (forse) tekorten in de materiële instandhouding wisselen elkaar af. Helaas is het zo dat 'gegevensverzamelingen' in het primair en voortgezet onderwijs niet altijd even goed toegankelijk zijn, en er soms zelfs helemaal niet zijn. Daarom is het goed dat Hevo met dit benchmarkonderzoek een start maakt om de benodigde informatie te verzamelen.

In deze benchmarkrapportage wordt nader inzicht gegeven in de exploitatiekosten van de scholen in het primair onderwijs over 2007. Van de onderzochte scholen blijkt dat gemiddeld genomen de ontvangen exploitatievergoeding onvoldoende is voor betaling van de werkelijke exploitatiekosten. Dit betekent dat scholen dit moeten compenseren uit een ander budget. De onderzochte populatie is nog niet groot genoeg om conclusies te trekken voor alle primair onderwijs-scholen in Nederland. Toch is het zorgelijk dat ook uit dit onderzoek blijkt dat kosten en vergoedingen niet in balans zijn.

De waarde van dit soort onderzoeken neemt toe naarmate over meerdere jaren benchmarkgegevens kunnen worden verzameld en voldoende scholen deelnemen. Niet alleen worden daarmee de nodige incidentele uitschieters geneutraliseerd, maar ook kunnen dan bepaalde trends worden gesignaleerd. VOS/ABB is blij met het initiatief van haar partner Hevo en vertrouwt erop dat dit onderzoek een vervolg zal krijgen.

Graag bevelen wij scholen aan om deel te nemen aan het vervolgonderzoek over het jaar 2008.

Gertjan van Midden namens VOS/ABB
PO-raad

Inleiding

Met veel plezier presenteert Hevo het 'Benchmarkonderzoek exploitatiekosten schoolgebouwen primair onderwijs 2007'. Dit is de eerste editie van het benchmarkonderzoek.

Dit onderzoek is in opdracht van Hevo uitgevoerd door mevrouw K. de Louw en de heer R. Kersten, afstudeerders van Avans Hogeschool 's-Hertogenbosch, onder begeleiding van de heer W.J.A. Adriaanssen van Hevo.

Aanleiding voor het onderzoek was de stroom aan berichten in onder andere de landelijke pers en onze eigen contacten met scholen door de jaren heen, waaruit naar voren is gekomen dat veel scholen moeite hebben om met de budgetten voor materiële bekostiging een sluitende exploitatie te bereiken. Door verandering van de regelgeving ligt nu ook de verantwoordelijkheid voor onderhoud van de huisvesting bij de scholen. Daardoor neemt de interesse voor de exploitatiekosten van schoolgebouwen, ook wel levensduurkosten genoemd, toe. Voor scholen bleek het echter lastig om de exploitatie te vergelijken met die van collega-scholen vanwege gebrek aan kengetallen. Dit was voor Hevo aanleiding om een benchmarkonderzoek uit te voeren voor zowel het primair onderwijs als het voortgezet onderwijs.

Voor dit onderzoeksrapport is een half jaar studie verricht bij verschillende basis- en middelbare scholen door heel Nederland.

Wij danken de deelnemende scholen voor de medewerking aan het onderzoek.

Tevens danken wij VOS/ABB voor haar medewerking.

1. **Introductie Hevo bv**

Hevo is expert in het oplossen van huisvestings- en vastgoedvraagstukken en werkt vanuit de filosofie dat branchekennis en marktkennis moeten worden gecombineerd. Hevo beschikt met haar drie sectoren over adviseurs en projectmanagers met branchegerichte kennis. Of het nu gaat om onderwijs, sport, gezondheidszorg, veiligheid, wonen, voorzieningenclusters of kantoorhuisvesting, in toenemende mate is er vraag naar multifunctionele huisvesting waarbij verschillende disciplines samenwerken.

Binnen de sector Onderwijs werken deskundigen voor de marktdomeinen primair onderwijs/ voortgezet onderwijs, mbo en hbo om maatwerk te kunnen leveren en kennis en ervaring optimaal creatief in te kunnen zetten om daarmee meerwaarde te leveren voor onze klanten.

Hevo is met circa 120 medewerkers landelijk actief vanuit haar vestiging in 's-Hertogenbosch.

De dienstverlening van Hevo beslaat het volledige traject van ontwikkeling van huisvesting, zoals:

- Het opstellen van een strategisch huisvestingsplan, haalbaarheidsstudie, Programma van Eisen etc.
- Procesmanagement.
- Alle vormen van projectmanagement, indien gewenst met resultaatsverplichting.
- Vormen van ontwikkeling van huisvesting gecombineerd met garanties met betrekking tot beheer en onderhoud.

Meer informatie over Hevo kunt u vinden op www.hevo.nl of telefonisch via 073-6409409.

2. Aanpak en verantwoording benchmarkonderzoek

2.1 Opzet en werkwijze

Met dit benchmarkonderzoek zijn de exploitatiekosten en exploitatievergoedingen van scholen voor 2007 in kaart gebracht. Hier zijn kengetallen van opgesteld, gerelateerd aan het brutovloeroppervlak (bvo) en aan het aantal leerlingen. Zo zijn de gegevens van scholen vergelijkbaar met elkaar.

De scholen voor het primair onderwijs ontvangen een vergoeding voor de materiële instandhouding (mi-vergoeding) van het gebouw en de school. Deze mi-vergoeding is een jaarlijkse vergoeding die is gebaseerd op het aantal leerlingen en het daaruit afgeleide aantal groepen.

De mi-vergoeding wordt berekend conform CFI (Centrale Financiën Instellingen).

De school krijgt ook een lumpsum bedrag uitgekeerd voor de personeelskosten. De personeelskosten maken geen onderdeel uit van het onderzoek.

De exploitatiebudgetten van het primair onderwijs zijn onderverdeeld in een groepsafhankelijke vergoeding en een leerlingafhankelijke vergoeding.

De groepsafhankelijke kosten komen overeen met de gebouwgebonden exploitatiekosten. De leerlingafhankelijke kosten betreffen diverse facilitaire kosten.

De exploitatiekosten en verbruiksgegevens zijn voortgekomen uit de jaarrekening van de scholen en de jaaropgave en verbruiksgegevens van de nutsbedrijven van het jaar 2007. Voor het aantal leerlingen is de oktobertelling van het schooljaar 2006-2007 aangehouden.

De deelnemende scholen hebben een vragenlijst ontvangen die digitaal ingevuld en aangeleverd is aan Hevo. In de toelichting op de vragen is getracht zo specifiek mogelijk te zijn, ter voorkoming van onduidelijkheden over de toekenning van kosten aan een kostenpost.

De aangeleverde data zijn door de onderzoekers op compleetheid gecontroleerd. Waar nodig is contact gezocht met de betreffende school ter verduidelijking van de data. In bijlage C is het complete overzicht van de resultaten per deelnemer opgenomen. Hierin is tevens te zien dat er op onderdelen gegevens ontbreken. Uit de N-factor is op te maken hoeveel scholen op een bepaald onderdeel verwerkt zijn in de berekening van gemiddelden, mediaan etc. Hierdoor is voorkomen dat ontbrekende gegevens een effect zouden hebben op de berekende waarden.

Ondanks de uitgevoerde controles en nagestreefde nauwkeurigheid kan Hevo onmogelijk garanderen dat de gegevens die voor de analyses gebruikt zijn ook juist zijn. Het blijft de verantwoordelijkheid van de deelnemende schoolinstellingen om de juiste gegevens aan te leveren. Hevo is op geen enkele wijze verantwoordelijk voor de gevolgen van het gebruik van de gegevens uit deze benchmark-rapportage.

2.2 Respons

Conform gegevens van CFI zijn er in 2007 totaal 6.898 scholen voor primair onderwijs in Nederland.

Bij VOS/ABB zijn 2.300 primair onderwijs-scholen aangesloten, dit bepaalt de omvang van de populatie.

63 scholen voor primair onderwijs hebben deelgenomen aan het onderzoek, dit is de steekproefgrootte. De steekproefgrootte betreft 2,7% van de populatie. Dit betekent dat de resultaten in dit rapport een indicatie geven, maar niet zomaar als representatief beschouwd mogen worden voor de hele populatie.

2.3 Analysemethode

Als analysemethode voor de verdeling van de kosten van de deelnemers wordt er gebruik gemaakt van een 'boxplot'. Een boxplot maakt gebruik van een 'vijfgetallen-samenvatting'. Deze bestaat uit het minimum, het eerste kwartiel (de eerste 25% van alle waarden), de mediaan (de eerste 50% van alle waarden), het derde kwartiel (de eerste 75% van alle waarden) en het maximum.

Q0: (1,5 x IQR) gemeten vanaf Q1.

Min.: kleinste waargenomen waarde.

Q1: 1^e kwartiel (ook wel 0,25 kwartiel).

Mediaan: het middelste getal van de verdeling (2^e kwartiel).

Q3: 3^e kwartiel (ook wel 0,75 kwartiel).

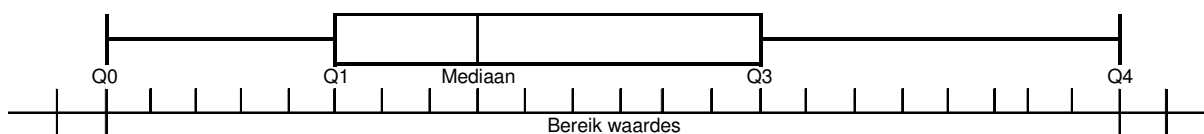
Max.: grootste waargenomen waarde.

Gemiddelde: gemiddelde van alle waargenomen waarden.

IQR: interkwartielafstand. Het verschil tussen het 1^e en 3^e kwartiel (Q3-Q1).

Q4: 1,5 x IQR + Q3.

Grafische weergave boxplot

De 50% van de waarden van de boxplot liggen tussen Q1 en Q3 (in de 'doos' van de boxplot). Q1 en Q3 worden niet beïnvloed door extreme waarden, in tegenstelling tot het gemiddelde dat wel door extreme waarden wordt beïnvloed.

Het bereik van de boxplot ligt tussen Q0 en Q4, de waarden moeten hier tussen liggen.

3. Resultaten kengetallen exploitatiekosten deelnemende scholen

Aantal scholen				
N=63				
Parameter	Gemiddeld	Standaard deviatie	Mediaan	IQR
Vaste kosten per m ² bvo	€ 1,76	€ 0,87	€ 1,52	€ 0,86
Elektriciteit				
Kosten per m ² bvo	€ 4,11	€ 2,75	€ 3,53	€ 2,85
Verbruik kWh/m ² bvo	19,86	12,85	19,29	16,47
Verwarming				
Kosten per m ² bvo	€ 7,18	€ 2,74	€ 7,02	€ 3,67
Verbruik m ³ per m ² bvo	10,47	4,28	9,68	5,00
Water				
Kosten per m ² bvo	€ 0,50	€ 0,30	€ 0,41	€ 0,24
Verbruik m ³ per m ² bvo	0,41	0,61	0,27	0,20
Onderhoud				
Technisch onderhoud per m ² bvo	€ 27,00	€ 28,14	€ 19,86	€ 14,40
Schoonmaakonderhoud per m ² bvo	€ 15,77	€ 5,52	€ 14,90	€ 4,23
Kosten ICT, beheer en beveiliging gebouw per m ² bvo	€ 5,93	€ 3,82	€ 5,43	€ 4,18
Totale exploitatiekosten per m² bvo	€ 61,65	€ 30,61	€ 54,14	€ 23,03

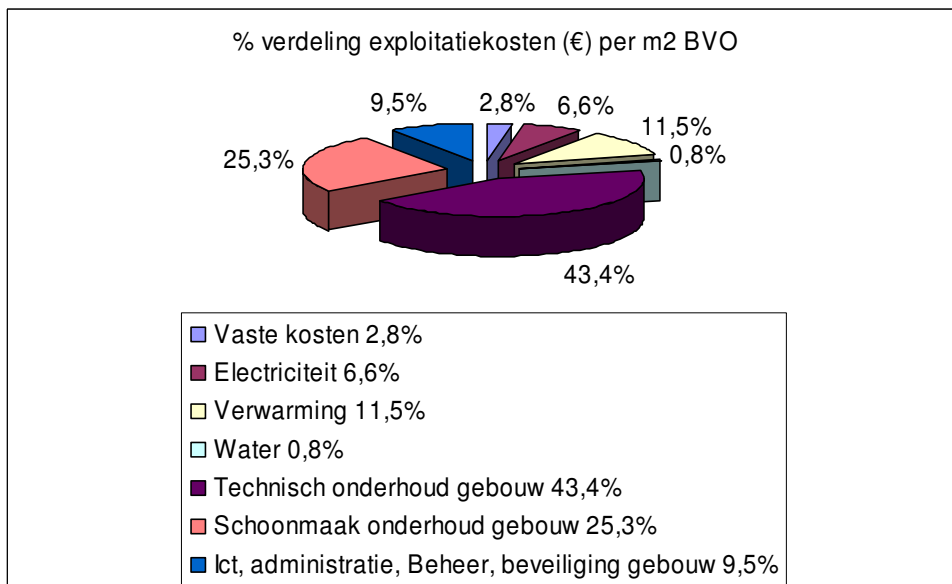
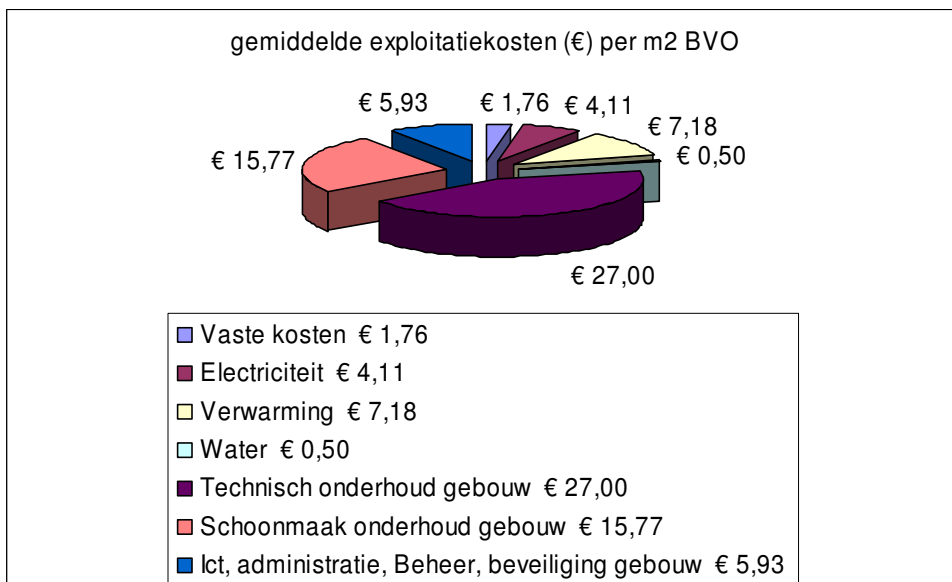
Voor details zie bijlage C.

3.1

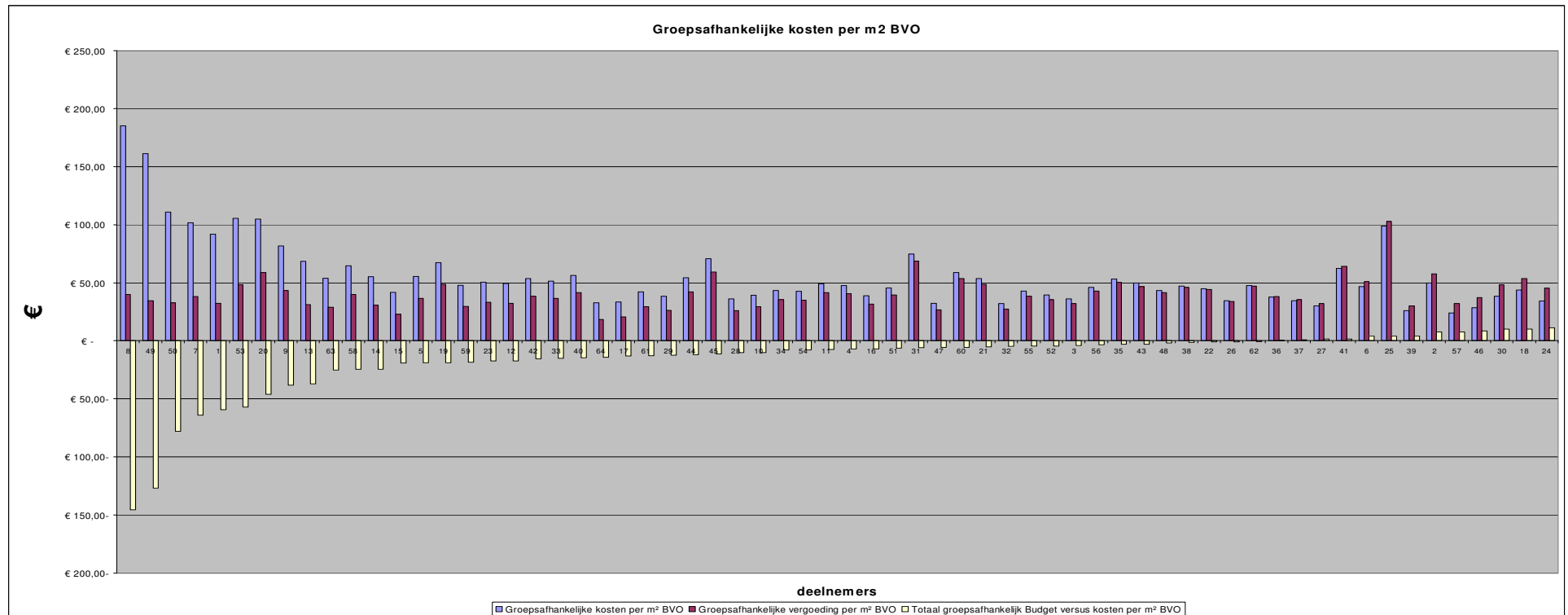
Verdeling gemiddelde exploitatiekosten per m² bvo

Om de verdeling van de exploitatiekosten overzichtelijk te maken zijn deze weergegeven in een cirkeldiagram. Er is voor gekozen om per kengetal het gemiddelde te nemen.

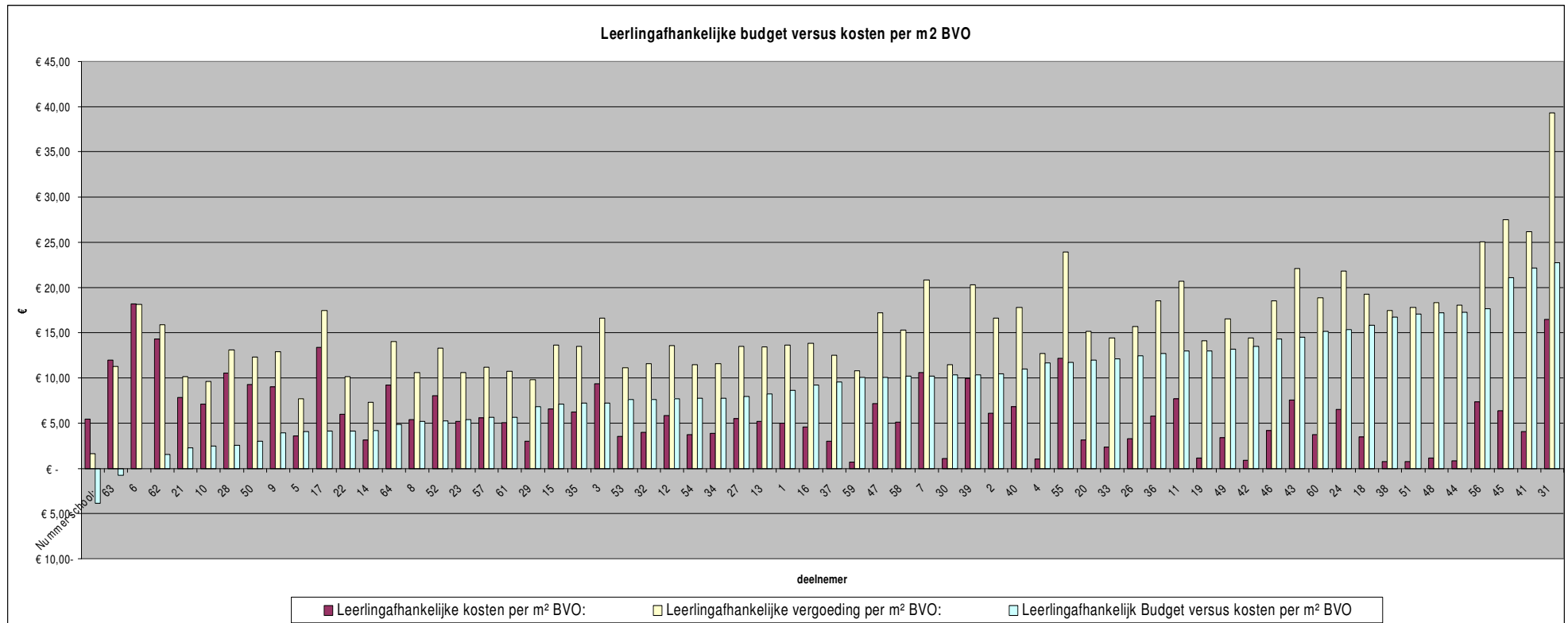

4. Exploitatiekosten versus exploitatiebudget

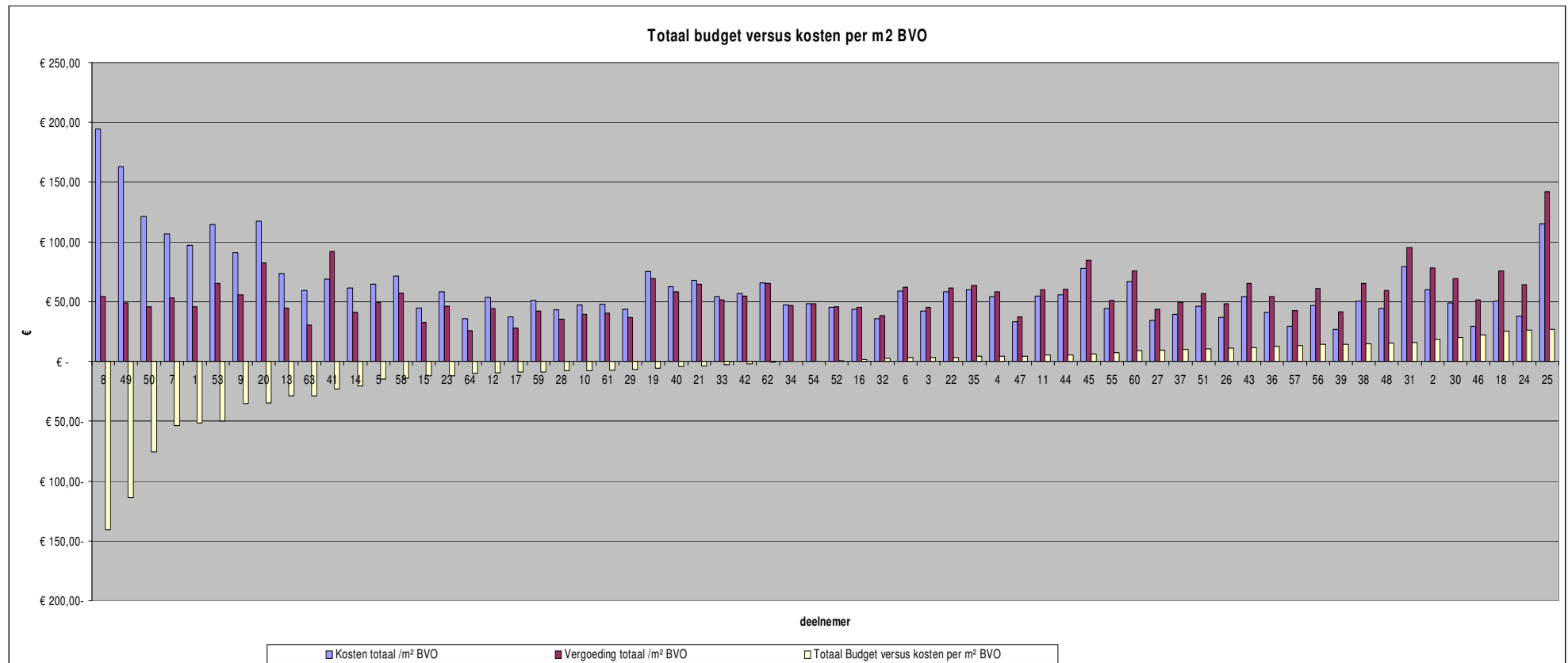
Voor de groepsafhankelijke kosten, de leerlingafhankelijke kosten en de totale exploitatiekosten is een vergelijking gemaakt tussen de werkelijke kosten en het budget.

Gemiddeld is er een tekort van € 15,64/m² bvo voor het totale groepsafhankelijke budget versus de kosten.

Gemiddeld is er een overschot van €9,45/m² bvo voor het totale leerlingafhankelijke budget versus de kosten.

Gemiddeld is er een tekort van € 6,90/m² bvo voor het budget versus de kosten,

5. Algemene conclusie resultaten onderzoek

Het onderzoek heeft een grote hoeveelheid gegevens opgeleverd en geeft zowel op hoofdlijnen als op onderdelen inzicht in de exploitatiekosten en exploitatiebudgetten van scholen in het primair onderwijs. Opvallend is dat de spreiding in exploitatiekosten van deelnemers zowel op onderdelen als op de totale exploitatiekosten groot is. Voor de onderzoekers was het niet mogelijk om hier een verklaring voor te vinden. Mogelijkerwijs kan nader onderzoek bij de desbetreffende scholen hier wel een verklaring voor geven.

Verder is opvallend dat een groot aantal scholen een tekort hebben op de materiële exploitatie, wat gecompenseerd dient te worden uit andere budgetten van scholen.

De steekproefgrootte betreft 2,7% van de populatie. Dit betekent dat de resultaten in dit rapport een indicatie geven, maar niet zomaar als representatief beschouwd mogen worden voor de hele populatie.

De waarde van deze benchmarkrapportage is er naar onze mening vooral in gelegen dat scholen de eigen situatie met die van collega-scholen kunnen vergelijken en gedetailleerd kunnen bekijken welke onderdelen van de exploitatie aanleiding geven voor optimalisatie. Zeker op het moment dat scholen plannen om nieuwbouw, groot onderhoud of een renovatie uit te voeren, geeft het benchmarkonderzoek aanknopingspunten om de exploitatie te verbeteren.

6. Aanbeveling

Hevo verwacht dat het in het belang is van scholen in het primair onderwijs om goed en betrouwbaar inzicht te krijgen in zowel de exploitatiekosten als de exploitatiebudgetten van de eigen organisatie en vergelijkbare scholen.

Door een goede vergelijking hebben de belangenorganisaties van het primair onderwijs betere mogelijkheden om besprekingen over de mi-vergoedingen te voeren. Door het gedetailleerde inzicht van de score van de eigen school hebben scholen een goede mogelijkheid om te werken aan verbetering van de eigen exploitatie.

Indien het besef van het belang van een goede benchmark voor de exploitatiekosten van schoolgebouwen ontstaat bij de schoolorganisaties, neemt hopelijk de deelname aan het onderzoek toe, waardoor de resultaten een grotere betrouwbaarheid krijgen en er conclusies uit getrokken kunnen worden voor de totale populatie scholen. Het jaarlijks herhalen van het benchmarkonderzoek met een groter aantal deelnemers zou de betrouwbaarheid verhogen en tevens de mogelijkheid bieden tot het maken van trendanalyses.

Graag verneemt Hevo van de deelnemende scholen hun reactie en suggesties op dit benchmarkonderzoek ten behoeve van een vervolgonderzoek voor het jaar 2008.

Bijlagen

Bijlage A: definities

P.O.	Primair onderwijs.
Bedragen	Bedragen in euro's, op jaarbasis aangegeven inclusief btw.
M ²	Vierkante meter.
M ³	Kubieke meter.
kWh	Kilowattuur.
Bvo	Oppervlakte van een ruimte, gemeten op vloerniveau langs de buiten-omtrek van de opgaande scheidingsconstructies die de desbetreffende ruimte omhullen. Voor de bepaling van de brutovloeroppervlakte wordt verwezen naar de NEN 2580.
M ² bvo	Het aantal vierkante meters brutovloeroppervlak.
Nvo	De oppervlakte van een ruimte of een groep van ruimten, gemeten op vloerniveau, tussen de begrenzend opgaande scheidingsconstructies van de afzonderlijke ruimten. Voor de bepaling van de nettovloeroppervlakte wordt verwezen naar de NEN 2580.
M ² per nvo	Het aantal vierkante meters nettovloeroppervlak.
NEN	Nederlandse norm.
Q0 t/m Q4 en IQR	Q0 (1,5 x IQR) gemeten vanaf Q1. Q1 (eerste kwartiel) correspondeert met de waarde op 25% van de reeks waarden. Q2 (mediaan) correspondeert met de waarde op 50% van de reeks waarden. Q3 (derde kwartiel) correspondeert met de waarde op 75% van de reeks waarden. Dit betekent dat 50% van de waarden tussen het eerste en het derde kwartiel ligt. Q1 en Q3 worden niet beïnvloed door extreme waarden, in tegenstelling tot het gemiddelde dat wel door extreme waarden wordt beïnvloed. Q4 (1,5 x IQR + Q3). IQR (interkwartielafstand) is Q3-Q1.
Vaste kosten	Het betreft betalingen ten behoeve van de huisvesting en locatie, zoals de onroerendezaakbelastingen (gebruiker en eigenaar), de waterschapslasten, de polderlasten, de rioolrechten en overige milieuheffingen (zoals leges).
Technisch onderhoud	Alle activiteiten, diensten en middelen die erop gericht zijn om het gebouw in zodanige (technische) staat te houden dat de gebruiksmogelijkheden gewaarborgd zijn.

Schoonmaakonderhoud	Alle activiteiten, diensten en middelen die gericht zijn op het reinigen en in schone staat houden van het onroerend goed en de inventaris van een organisatie.
Benchmarking	Vergelijking van gegevens van de eigen organisatie met die van andere organisaties.

Bijlage B: toelichting begrippen exploitatiekosten en facilitaire kosten

In de NEN 2632 staan de begripsomschrijving en de indeling van de exploitatiekosten beschreven. Deze norm is van toepassing op gebouwen en bijbehorende terreinen. De exploitatiekosten van een gebouw zijn de terugkerende kosten die voortkomen uit het in eigendom hebben, in stand houden dan wel gebruiken van een gebouw. De exploitatiekosten worden verdeeld over vijf hoofdgroepen:

1. Vaste kosten

Dit zijn de kosten die verbonden zijn aan het in eigendom hebben en gebruiken van het gebouw en bijbehorende terrein. De kosten die hieronder vallen zijn:

- Rente en afschrijving.
- Erfpacht.
- Verzekeringen.
- Publiekrechtelijke heffingen. Bij belastingen en heffingen moet onder andere gedacht worden aan de onroerendezaakbelasting (OZB) en de door de gemeente opgelegde heffingen, zoals onder andere zuiveringslasten, waterschapslasten, rioolrecht en reinigingsrecht.
- Vuilverwerking. Dit zijn kosten die over het algemeen vallen onder schoonmaakonderhoud, maar vaak bij schoolgebouwen geadmistreerd staan onder heffingen.
- Huurkosten. Dit zijn kosten die betaald moeten worden voor het huren van bijvoorbeeld sportlokalen of noodlokalen.

2. Energiekosten

Energiekosten zijn de kosten van het energieverbruik van het gebouw. Deze kosten worden onderscheiden in kosten voor:

- Elektriciteit.
- Verwarming.
- Andere energiebronnen (wind, zon e.d.).
- Water.

3. Onderhoudskosten

Onderhoudskosten zijn de kosten die nodig zijn om het gebouw en het terrein kwalitatief in goede staat te houden, zodat de gebruiker goed kan functioneren. Het onderhoud heeft betrekking op bouwkundige voorzieningen, installaties en de vaste inrichting van het terrein. Er wordt onderscheid gemaakt tussen:

- Technisch onderhoud. Hieronder vallen zowel het preventief onderhoud als het correctief onderhoud van het gebouw. Het preventief onderhoud heeft als doel om de levensduur te verlengen. Hierbij kan men denken aan het schilderwerk of onderhoud aan de lift e.d. Het correctief onderhoud is bedoeld om de prestaties van een gebouwonderdeel weer op het gewenste niveau te krijgen, zoals vervangen van kozijnen met houtrot.

- Schoonmaakonderhoud. Hieronder vallen onder andere het reinigen van de binnen- en buitenzijde van het gebouw en terrein.

4. Administratieve beheerkosten

Dit zijn de kosten van de administratie, uitsluitend met betrekking tot het beheer van het gebouw. Dit zijn bijvoorbeeld: bemiddelingskosten, boekhouding en administratieve personeelskosten.

5. Specifieke bedrijfskosten

Dit zijn de kosten die voortkomen uit het functioneren van het bedrijf in het gebouw. Een voorbeeld hiervan zijn de kosten voor bewaking en beveiliging.

Met de NEN 2632 worden de exploitatiekosten die ontstaan door het in eigendom hebben, in stand houden of gebruiken van het gebouw vastgelegd. Het nadeel is dat de organisatiegebonden kosten ontbreken.

In de facilitaire kosten worden onder andere de organisatiegebonden kosten meegenomen. De organisatiegebonden kosten zijn de specifieke bedrijfskosten die in de NEN 2632 worden genoemd alleen dan gedetailleerder uitgewerkt. De facilitaire kosten worden verdeeld over twee hoofdgroepen:

1. Specifieke organisatiekosten

Dit zijn de kosten die voortkomen uit het functioneren van de organisatie van het gebouw. De groepen die hieronder vallen zijn:

- Administratie, beheer en bestuur ten behoeve van de bedrijfsvoering.
- Beheerkosten ten behoeve van personeel.
- Kosten reprografie en interne post.
- Vervoer.
- Overig.

2. Middelen, inrichting, inventaris, ICT

Dit zijn kosten die voortkomen uit de functie van de organisatie. Uit de functie volgt de soort inrichting van het gebouw. Hier wordt gevraagd naar het onderhoud aan de middelen en de reservering/afschrijving op jaarbasis.

In het onderzoek is niet de exacte opzet volgens de normen gevolgd, maar is aansluiting gezocht bij de onderdelen die opgenomen zijn in de berekening van het budget voor de materiële instandhouding.

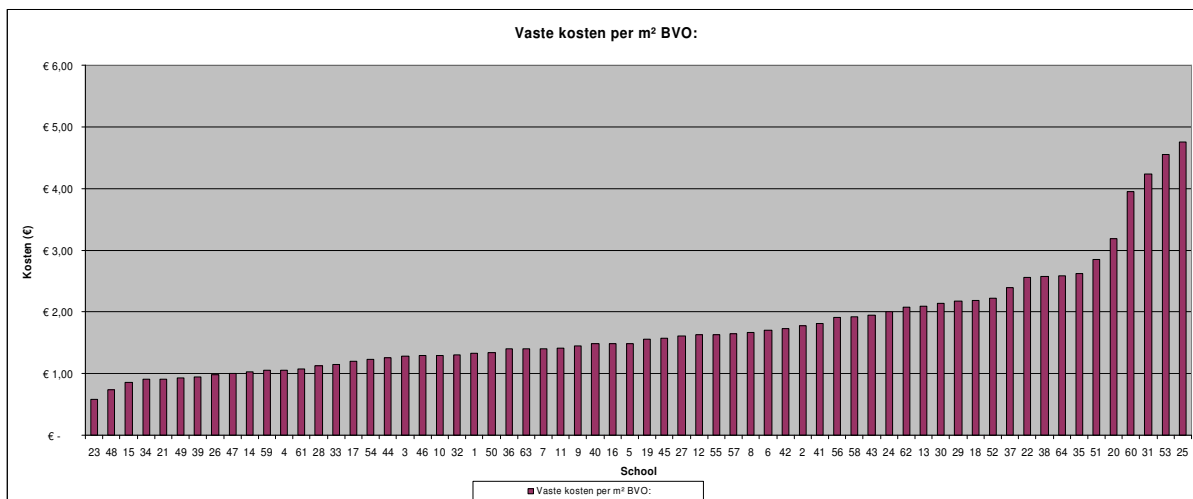

Bijlage D: resultaten kengetallen exploitatiekosten

Vaste kosten

Onder de vaste kosten vallen de componenten huurkosten (van bijvoorbeeld een sporthal of noodlokalen), heffingen (onder andere zuiveringslasten, waterschapslasten, rioolrecht en reinigingsrecht) en verzekeringskosten (onder andere de WA-verzekering, brand- en stormverzekering).

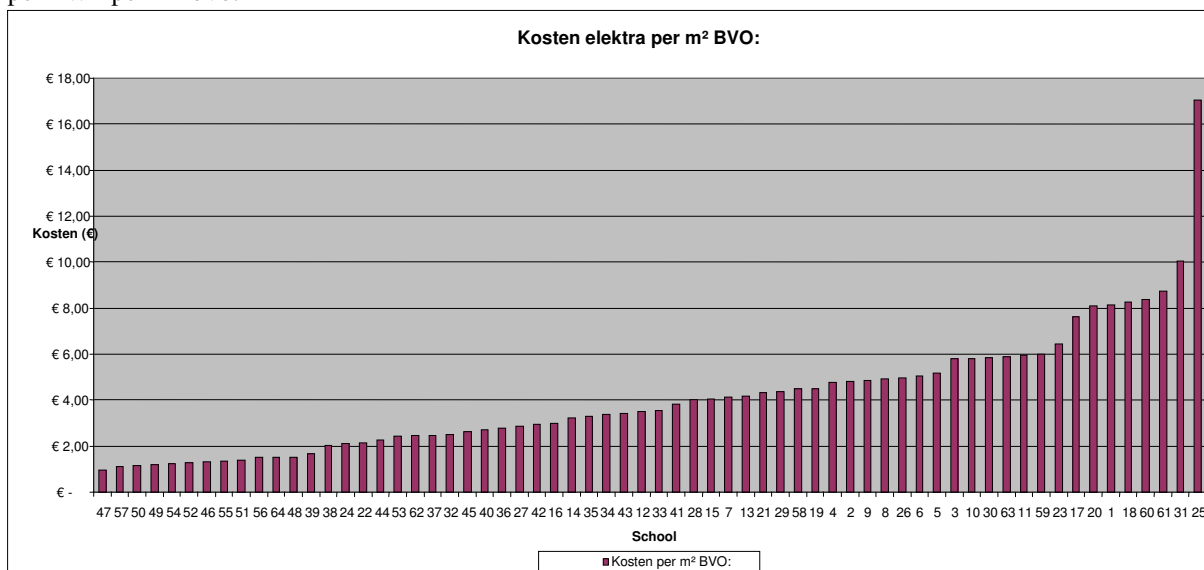

Het gemiddelde van de vaste kosten bedraagt € 1,76/m² bvo.

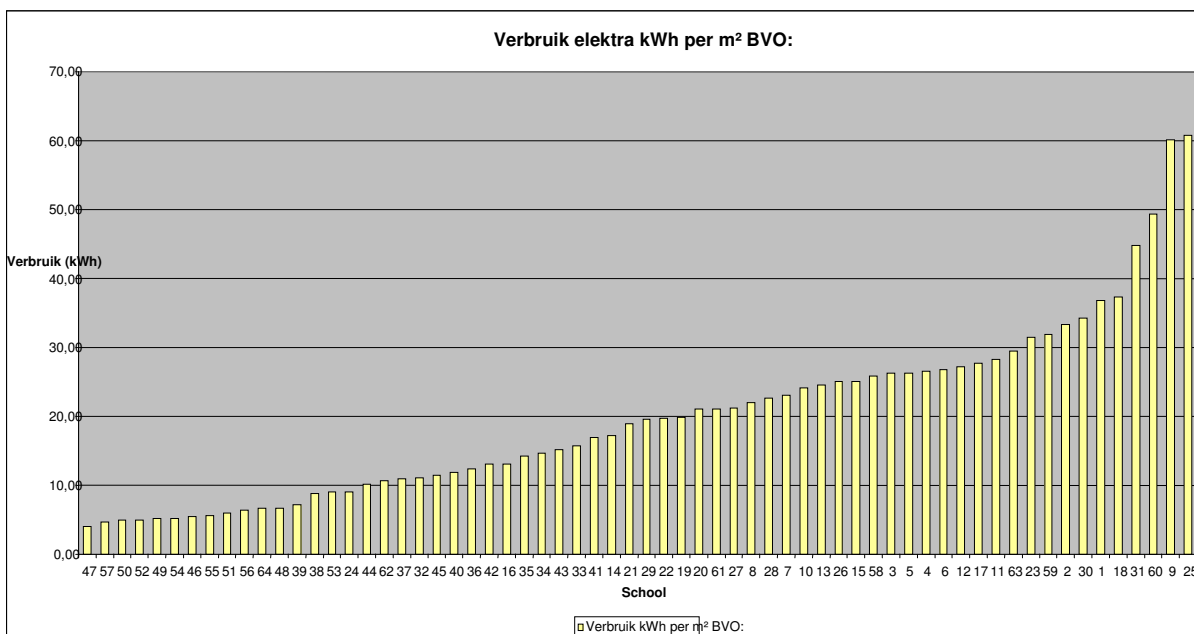
Energie

Elektriciteit

Kosten voor het verbruik van elektriciteit van de scholen omgerekend per m² bvo met het verbruik per kWh per m² bvo.

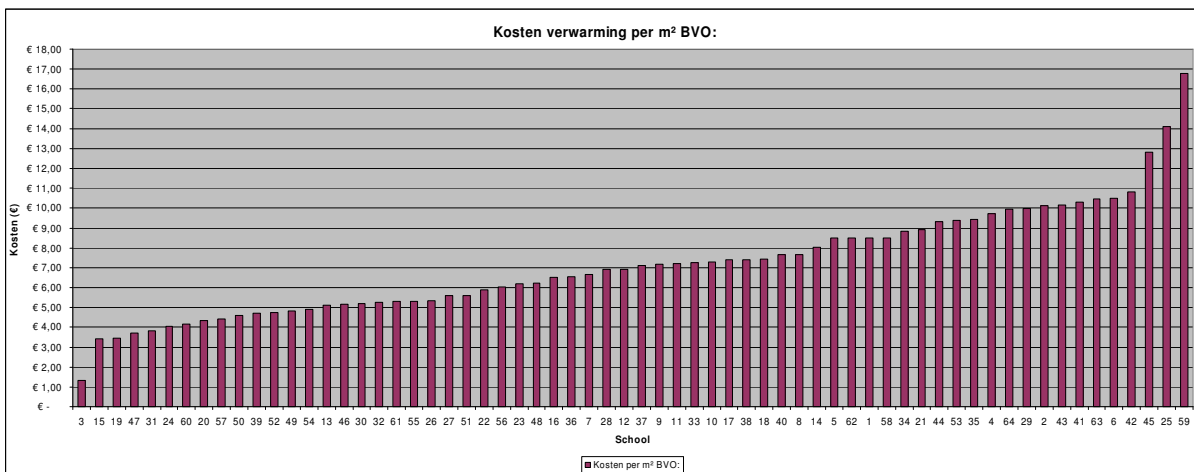
Het gemiddelde van de elektriciteitskosten bedraagt € 4,11/m² bvo.

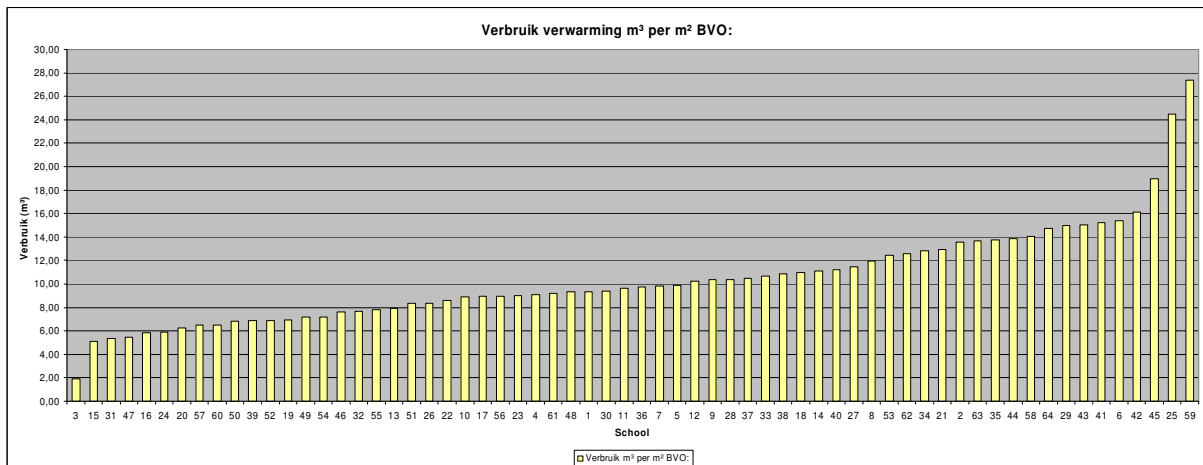
Het gemiddelde van het elektriciteitsverbruik bedraagt 19,86 kWh/m² bvo.

Verwarming

Kosten voor het verbruik van gas door de scholen, omgerekend per m² bvo met het verbruik per m³ per m² bvo.

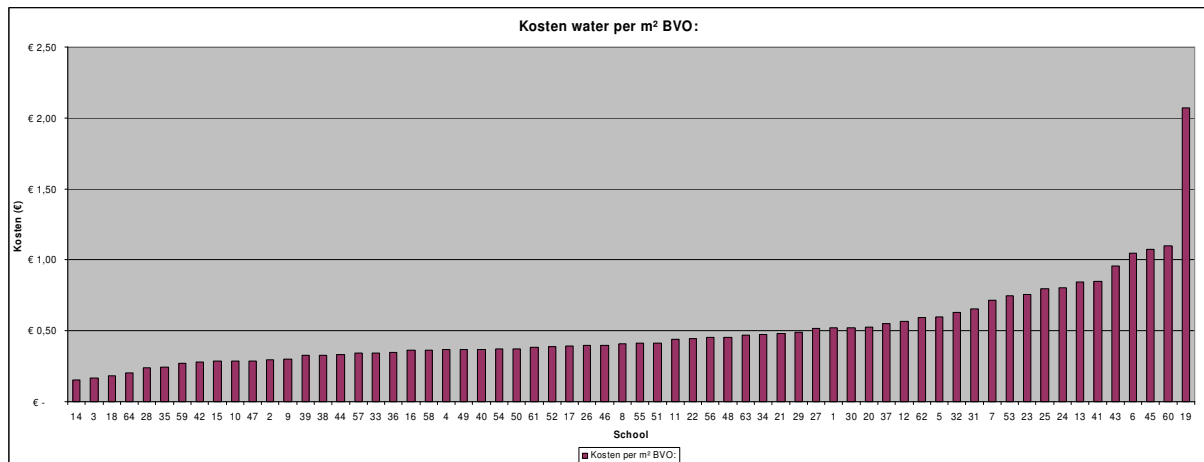
Het gemiddelde van de verwarmingskosten bedraagt € 7,18/m² bvo.

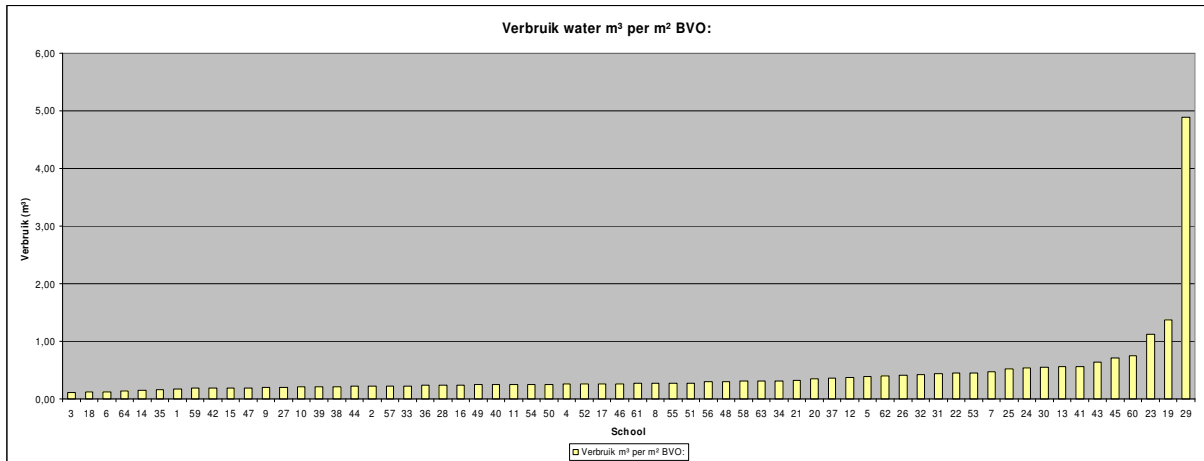
Het gemiddelde van het verbruik van gas ten behoeve van verwarming bedraagt 10,47 m³/m² bvo.

Water

Kosten voor het verbruik van water door de scholen omgerekend per m² bvo met het verbruik in m³ per m² bvo.

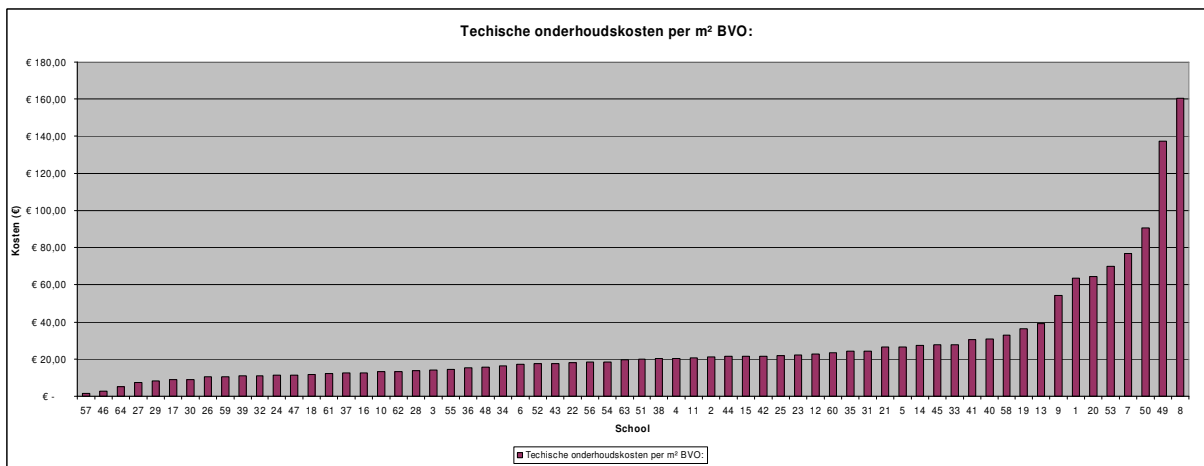
Het gemiddelde van de kosten van het water bedraagt €0,50/m² bvo.

Het gemiddelde van het verbruik van het water bedraagt 0,41 m³/m² bvo.

Technisch onderhoud

Onder technisch onderhoud vallen kosten die voortvloeien uit het in stand houden van functies van het gebouw door middel van herstellen, vervangen en andere soortgelijke activiteiten. Hieronder wordt ook de dotatie gerekend die op jaarbasis wordt gereserveerd voor toekomstig groot onderhoud.

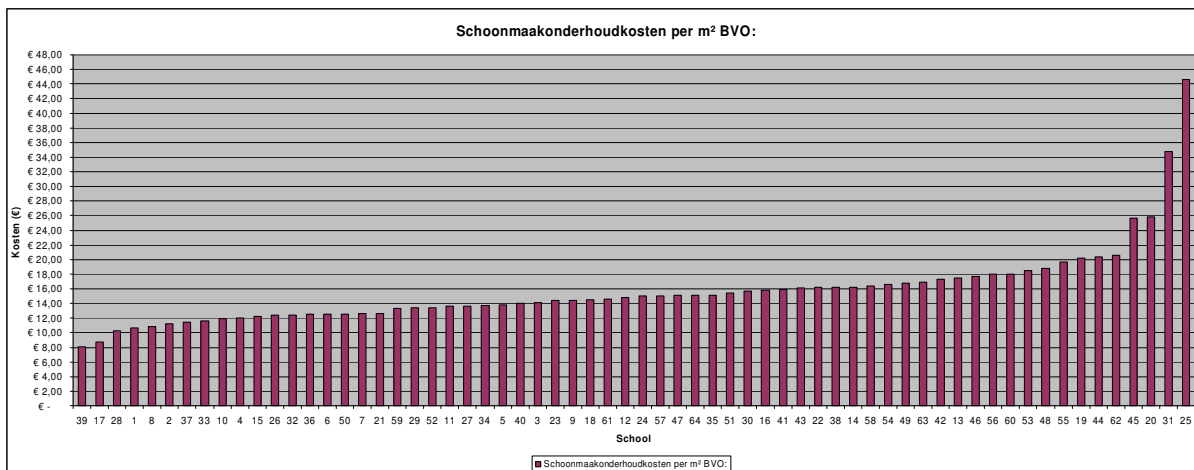

Het gemiddelde van de kosten van het technisch onderhoud bedraagt € 27,00/m² bvo.

Schoonmaakonderhoud

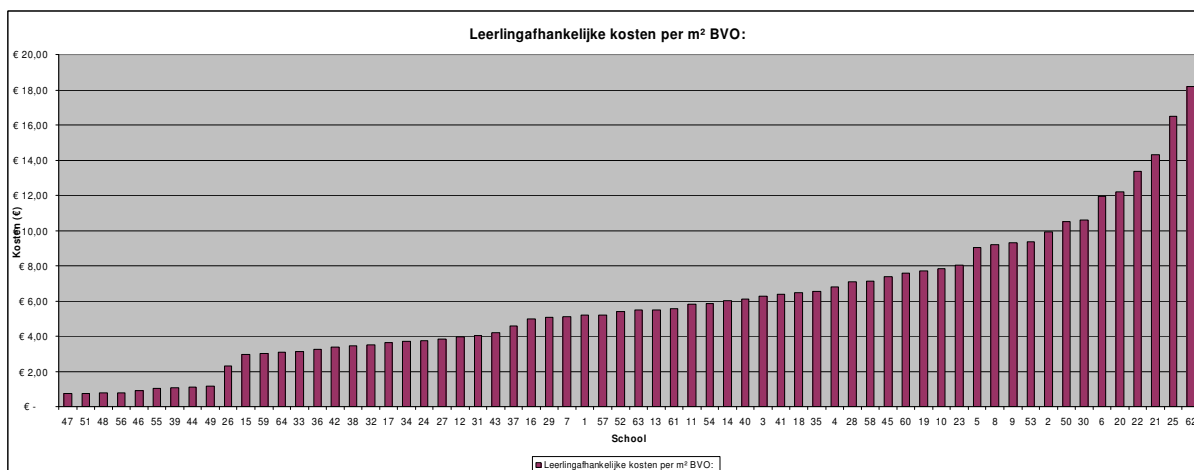
Hieronder vallen de dagelijkse schoonmaak (van interieur, exterieur en de inrichting), specialistische schoonmaak (van bijvoorbeeld buitenkant glas, gevel) en de overige schoonmaak (vuilverwerking).

Het gemiddelde van de kosten van het schoonmaakonderhoud bedraagt € 15,77/m² bvo.

Overige exploitatiekosten

De leerlingafhankelijke kosten zijn de kosten voor ICT inclusief kennisnet, administratieve beheer- kosten en kosten voor bewaking en beveiliging.

Het gemiddelde van de leerlingafhankelijke kosten bedraagt € 5,93/m² bvo.